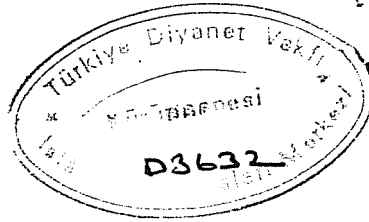

(140087)
Mak

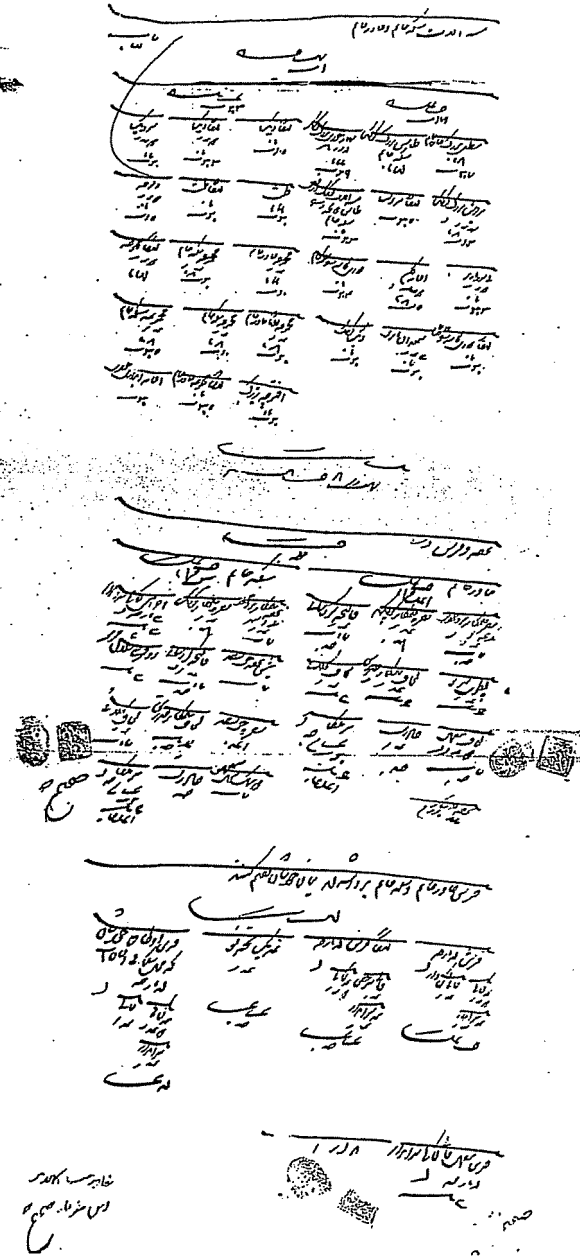
نقاشی اسلامی، عصر صفوی

دیوید تالبوت رایس
صفورا فضل‌اللهی

موسس سلسله صفوی شاه اسماعیل - که این بار سلسله‌ای به راستی ایرانی بود- از بکخان شیانی را به سال ۱۵۱۰ شکست داد. هرچند نواحی شمال رود ارس در دست ازبکها باقی ماند؛ شاه اختیار دیگر نواحی ایران را دست گرفت و فرمانروایی اش را از شهر تبریز که به سال ۱۵۰۲ به پایتختی برگزیده بود، اداره کرد. این شهر تا نیمه دوم قرن بعدی که شهرهای قزوین و اصفهان به پایتختی انتخاب شدند، مرکز حکومت صفوی باقی ماند. مهمترین سرگرمی شاه، شکار و بیشترین دل نگرانی اش بر امور ایالات و تشکیلات حکومتش بود؛ با این همه دربار شاه، صاحب کتابخانه بزرگی بود و نقاشان و خطاطان بسیاری با آغاز قرن از هرات و شیراز به کارگاه‌های شهر تبریز کوچیده بودند. شاه طهماسب اما، نقاش و خطاط بود و دوران صفوی تحت حمایت و سلاطین هنری او بدل به یکی از پربارترین دوران گشت که با گذر سالها همچنان تحسین برانگیز است.

گرچه شکاف چشمگیری میان نقاشی‌های سبک تیموری و نقاشی‌های آغازین دوره صفوی وجود ندارد با این حال مشخصه‌هایی در نقاشی‌های آغازین دوره صفوی دیده میشود، از جمله این نشانه‌ها، دستارهای این دوران هستند. با آغاز نیمه دوم قرن، سبک جدیدی از دستار رایج گشت. این دستارها با اشاره به شیعه دوازده امامی، دوازده لایه داشتند که همگی در بالای دستار به یکدیگر متصل میشدند. این دستارها در نقاشی‌ها قرمز رنگ هستند. کسانی که این دستارها را بر سر می گذاشته‌اند قزلباش (کلاه قرمز) نامیده می‌شدند. علاوه بر نشانه‌هایی از این دست، تغییرات سبکی دیگری نیز میان نقاشی تیموری و صفوی در حال شکل‌گیری

1. Islamic painting (Safavid Period). David Talbot Rice. London. Edinborg university prss, 1971
۲. تاریخ‌ها به میلادی است.

NAKKAS

509. [KARIMZÂDE TABRIZI, M. 'A., *Ahvâl va Âsâr-e naqqâshân-e qadim-e Irân*. London, 1363/1984, 494 p. [Vie et œuvre des peintres iraniens anciens]].

31 MANT 1992

NAKKAŞ

90-930702

Kimiyâ-yi naqsh : majmû'ah-i âsâr-i tarâhî-i asâtîd-i buzug-i naqqâshî-i Irân va bar'rasî-i makâtib-i naqqâshî az Mughûl tâ âkhir-i Şafavî / [tahiyah va tadvîn], Muḥammad Khazâ'î. -- Châp-i 1. -- Tihrân : Intishârât-i Hawzah-i Hunarî-i Sâzmân-i Tablîghât-i Islâmî, 1989.

455 p. : ill. (some col.), facsim. ; 22 cm. In Persian; romanized record. Title on added t.p.: Elixir of painting : a collection of works by masters of Iranian painting & a review of the schools of painting from Mongol to Safavid.

4200.00IR (\$39.25 U.S.)
For requesting libraries only.

501. DOIZY, M. A. et IPERT, S., *Le papier marbré*. [Paris], Technorama, 1985. 253 p., ill., phot.

Le propos des auteurs de cet ouvrage est de décrire les diverses techniques de marbrure: recettes et indications précises permettent au néophyte d'accéder à une connaissance de cet art, sans doute d'origine orientale. Une première partie s'attache à retracer l'histoire de cette technique, que l'on retrouve aussi bien en Extrême-Orient que dans le monde iranien. Très en vogue dans l'empire ottoman, elle apparaît en Europe à la fin du XVIe s. Bien que centrée sur la production ottomane et turque contemporaine, cette partie de l'ouvrage pourra intéresser les codicologues, car étant l'œuvre d'artisans, les questions techniques y sont traitées en connaissance de cause. L'essentiel de l'ouvrage est cependant consacré aux techniques contemporaines occidentales.

Y. P.

2580 DENNY, W. B. The question of dating and the saz style at the Ottoman nakkashane. *Ars Turcica: Actes des VI. Internationalen Kongresses für Türkische Kunst, München ... 1979*. Ed. K. Kreiser [u.a.] Munich: Editio Maris, 1987. pp. 472-474

332. AKIMUSKIN, O. F. et IVANOV, A. A. «Une école artistiques méconnue : Boxârâ au XVIIe siècle», in *Art et Société dans le monde iranien*, C. ADLE, ed., pp. 127-139.

Mohammad Amin Boxârî a rédigé une histoire qui s'achève en 1109/1697-98. Le *Mohû' or-Tawârix*. Le 9e chapitre est consacré à la dynastie des Âstârîânî et le 10e aux hommes de lettres et aux artistes. Les auteurs reproduisent en fac-similé et traduisent les pages consacrées aux peintres (*naqqâshân*) et aux enlamineurs (*mazahhebân*); trois calligraphes de la cour sont Mirzâ Barqî mort en 1104/1692-3; Âxund Mollâ Mir-Mohammad Monšî, et Mowlânâ Mollâ 'Arab-Šâh. Du premier on connaît aujourd'hui un manuscrit, et du troisième quatre. Ce dernier, élève de Hâjî Yâdegâr, était encore en vie en 1109/1697-98. Les quatre peintres comprennent: 1e X^e âje «Gedâ-ye» [= Gadâ'î] Naqqâš (pas d'œuvre connue selon les auteurs) 2e X^e âje Moqim «probablement» le même artiste que Moḥammad Moqim (dont on connaît 8 œuvres) 3e 'Avâz Moḥammad qui a signé 6 miniatures dans deux manuscrits

dont l'un est conservé à Dublin (Chester Beatty Library) 4e Mollâ-Behzâd qui a signé 17 des 20 miniatures contenues dans un *Xamse* de Neẓâmî daté de 1037/1628. Les auteurs rappellent l'existence de trois autres peintres qui ont travaillé à la Bibliothèque de Boxârâ, Moḥammad-Amin, Moḥammad-Salim et Gol-Mohammad. Cet article capital dans sa présentation modeste permettra des progrès considérables dans la connaissance de la peinture et de la culture iraniennes à Boxârâ au 17e siècle.

A. S. M.-C.

547. KARIMZÂDE TABRIZI, M. - °A. *Ahvâl va âsâr-e naqqâšân-e qadim-e Irân va barxi az mašâhir-e negârgar-e Hend va Osmâni/The Lives and Arts of Old Painters of Iran and a Selection of Masters from the Ottoman and Indian Regions*, 2 vol. dont un paru. Londres, 1363/1985, 452 p., 70 phot., 254 × 175 mm.

NAKKAŞ

Conçu selon les usages de l'érudition traditionnelle iranienne, ce livre présente par ordre alphabétique 728 notices individuelles. Plus ou moins longues, ces fiches décrivent brièvement la vie et les œuvres des artistes peintres et enlumineurs. Ceux dont le nom commence par une lettre comprise entre l'*alef* et le *'eyn* sont mentionnés dans ce 1er vol., les autres seront placés dans un second dont la date de parution n'est pas annoncée.

Ce livre est en quelque sorte le pendant des *Xošnevisân* de M. Bayâni (*Ahvâl va Âsâr-e Xošnevisân*, 4 vols., Téhéran 1345-1358/1961-1979). Il est à la peinture ce que les *Xošnevisân* sont à la calligraphie. L'œuvre de Bayâni est sans doute impressionnante, mais son importance ne diminue en rien la valeur du travail de K. T.: les sources relatives aux calligraphes sont assez nombreuses alors qu'il en existe fort peu sur les peintres. Les deux ouvrages ont un défaut en commun: leurs systèmes de référence, ou plutôt leur absence de références; il faut croire qu'il est impossible à ces érudits, dans la majorité des cas, de vérifier leurs affirmations et a fortiori de les compléter.

Il faut espérer que K. T. parviendra, en dépit des difficultés de toute nature qui l'accablent, à publier le second volume de ce livre dans les délais les plus brefs. Malgré ses insuffisances, parfaitement compréhensibles par ailleurs, cet ouvrage rend de grands services à tous les amateurs d'art. Il est certes incomplet, mais il est unique.

C. A.

Sözün özü, bu eşitsizliğin nedenleri ve kaynakları, değiştirilip değiştirilemeyeceği; bu görünümün değişmesi/değiştirilmesi gerekli ise nasıl ve ne şekilde gerçekleştirilebileceği; uzun yıllar yaşana gelmiş ve günümüzde yaşanmaya devam eden Türkiye'nin bazı çok önemli sosyal ve siyasi sorunlarının bu sosyal anatomiyle ilişkisinin olup olmadığı; varsa ne tür ilişkiler olduğu ve bunlar gibi daha birçok konular, üzerinde önemle durulması önerilebilir.

KAYNAKLAR

ARSLAN, A. (2000), "Cumhuriyet'ten Günümüze Türk Siyasi Liderleri: Atatürk'ten Demirel'e Üst Siyasi Elitler", Hacettepe Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, c. 8, s. 2/200, ss. 499-514.

ARSLAN, A. (1998), "The Theories On Inequality: Elite Theory and Class Theory", 18 march 1998, Guildford: University of Surrey, Department of Sociology (Konferans Notları).

ARSLAN, A. (1995), Turkish Political Elites: Social Construction of Turkish Political Elites and Top Political Leadership in Turkey, Guildford: University of Surrey, Department of Sociology (Yayınlanmamış MSc Tezi).

FREY, W.F. (1965), The Turkish Political Elite, Massachusetts: MIT Press.

YÜCEKÖK, A.N. (1983), Türkiye'de Parlamento'nun Evrimi (The Evaluation of the Parliament in Turkey), Ankara: Ankara Üniversitesi

FUÂD KÖPRÜLÜ'NÜN, "OSMANLILARDA NAKİŞ TÂRİHİNE DÂİR" İSİMLİ BEŞ MAKALESİ

Doç. Halil BUTTANRI
Osmangazi Üniversitesi
Fen Edebiyat Fakültesi

ÖZET

Türk bilim adamlarının ve araştırmacılarının Türk nakış tarihiyle ilgili yayınları 1950'li yıllardan sonralara rastlar. Daha çok batılı sanat tarihçileri tarafından yapılan yayınlarda da yanlış ve maksatlı görüşler yer alır.¹

Fuâd Köprülü'nün İkdâm gazetesinde 1921 yılında yayınladığı beş makalesi, bu konudaki ilk yayınlardandır. Daha sonraki araştırmacılara örnek olması ve Türk sanatı tarihi üzerine araştırma yapanların "şuarâ tezkiireleri" gibi edebi kaynakları ihmal etmemeleri gerektiği görüşünü ortaya koyması bakımından önemlidir.

Bu beş makale ile Türk sanatı üzerinde araştırma yapanların yararlanacakları edebî kaynaklar belirtilmiştir. Şair oldukları için zikredilen kaynaklarda yer alan, meslekleri, becerileri hakkında da bilgi verilen şairlerden nakkaş olanlar belirtilmiştir. Böylece diğer kaynaklarda anılmayan pek çok sanatçının tespiti mümkün olabilecektir.

Anahtar Kelimeler

Nakış, nakkaş, minyatür, tezhip, Osmanlı minyatürçülüğü

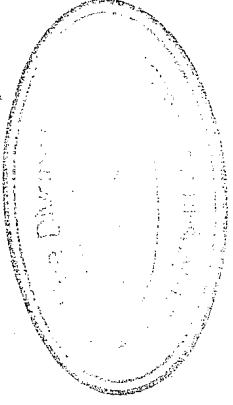
1. GİRİŞ

Türk süsleme ve minyatür sanatı ile ilgili yabancıların olumsuz ve doğru olmayan yayınları karşısında bu eksikliği gidermek üzere kendi bilim adamlarımız tarafından gerekli araştırmalar yapıp yeni ve doğru yayınların başlaması yakın tarihlere rastlar.

Prof. Dr. Zeren Tanındı bu konuda, "Türk Minyatür Sanatı ile ilgili ayrıntılı ilk yayın sanat tarihçisi Richard Ettinghausen (ABD) tarafından 1965 yılında yapılmıştır. Türk minyatür sanatının bugüne kadar geçerliliğini

¹ Bu konuda Heinrich Glück şöyle demektedir: "Bugün Türk sanatının mevcut olduğu fikrinin gittikçe kuvvetlenmesine rağmen, bu meseleye bugün dahi halledilmiş gözüyle bakılmaz. Gerçi bugün Türklerin, bilhassa Selçuk ve Osmanlı devirlerinde sanatçı faaliyetlerine kuvvet verdikleri dikkate alınarak artık onları sırf tahripçi ve sanatsız bir millet olarak görmek imkânı ortadan kalkmış olmakla beraber, yine bilerek bilmeyerek onların zafî faaliyetlerinin değerlerini, tamamen inkâr değilse bile aşağılamak için hâlâ da çalışılmaktadır. Bu hususta iki de delil ileri sürüyorlar: ya en büyük sanatçıların Türk'ten gayrı, yani Rum, Hristiyan veya Acem olduğunu iddia ediyorlar, yahut ta Türk sanat eserlerinin orijinalitesini, bu eserlerin taklit ve eklektik bir halita olduğu iddiasıyla, inkâr ediyorlar." (1920; Strzygowski vd., ty., 169-170)

Türk nakış sanatını İran mahsülü olarak gösterenlerden biri de Armenag Sakisian'dır. (Meriç, 1953, VI) "La Miniature Persane du XII e Siecle, Paris, 1929" isimli eseri vardır.

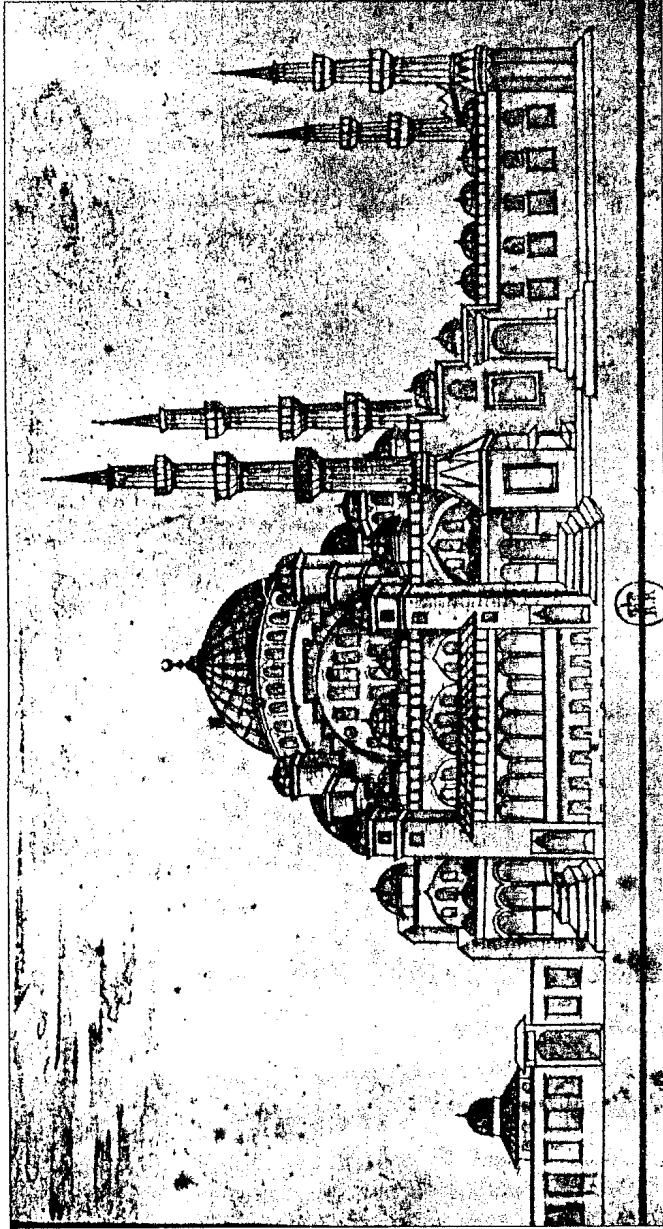
FETHİN 550. YILINDA İSTANBUL NAKİŞHANELERİ

Yard. Doç. Dr. Nermin Özcan ÖZER

1969 yılında Zonguldak'ta doğdu. 1989 M.S.Ü. Güzel Sanatlar Fakültesi'nden mezun oldu. 1992'de İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi'ndeki "16. yy Divan Tezhipleri" adlı teziyle yüksek lisansını, 1998'de "Safevi Devri Tezhip Sanatı" adlı teziyle de sanatta yeterliğini bitirdi. 1995'den itibaren de M.Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi'nde görev yapmaktadır. Çeşitli dergilerde makaleleri yayımlanmış ve birçok bilimsel toplantılarda katılmıştır.

Süleymaniye Camii

22 TEMMUZ 1997

140077

RİSALE 25

FATİH DEVRİ
SARAY NAKİŞHANESİ VE
BABA NAKKAŞ ÇALIŞMALARI

A. SÜHEYL ÜNVER, İSTANBUL RİSALELERİ
yay.haz. İsmail KARA, cild 4, İstanbul 1995,
s. 249-337 DN: 47983-4

İSTANBUL, 1958

İstanbul Üniversitesi Milli Kültür Eserleri Tesisi Yayını

قوی و چابک بوده است. قطعات ردیفی و آهنگهای ضرب را با مهارت می‌نواخت و در عبارت‌پردازی موسیقی، جملات تکراری زیاد دارد و در ساز اوه، جنبه مجلسی بر جنبه‌های استحضانی واجد محتوا غلبه داشت.

☞ موسیقی‌دانان و آواز خوانان

میرعلینقی، سیدعلیرضا

☞ ۳۴۲۲- «خزانه (شیخ محمود)».

دایرةالمعارف تشیع، جلد ۷، ص ۱۷۸، منابع: ۱۷۸.

کد پارسا: ۱۷۷۸۵۲

☞ موسیقی‌دانان و آواز خوانان

میرعلینقی، سیدعلیرضا

☞ ۳۴۲۳- «خضوعی اصفهانی».

دایرةالمعارف تشیع، جلد ۷، ص ۱۵۸، منابع: ۱۵۸.

کد پارسا: ۱۲۱۹۵۷

☞ میرزا حسین معروف به میرزا حسین ساعت‌ساز، موسیقی‌دان استاد مکتب آواز اصفهان است که حدود ربع قرن در دربار ناصرالدین شاه قاجار با هنرمندان

برجسته آن دوره نشست و برخاست داشته است. وی سالها از اعضای ارکستر انجمن اخوت به سرپرستی درویش‌خان بود و کنسرت‌های متعددی را در مناسبت‌های مختلفی برگزار کرد. خصوصاً علاوه بر موسیقی، به علم عروض و شعرشناسی آشنایی کامل داشت و چند نسخه خطی در زمینه شعر و موسیقی از او به یادگار مانده است. او فردی سخاوتمند و به شریعت الهی و احکام اسلامی پایبند و از مطرب صفتی پرهیز می‌کرد. برخی از شاگردان وی معرفی شده‌اند.

☞ موسیقی‌دانان و آواز خوانان

نویبائر، اکهارت

☞ ۳۴۲۴- «صفی‌الدین ارموی»، ترجمه

مهرداد قیومی، خیال، پیاپی ۱۱، ص ۶۴ فارسی، کتابخانه:

به صورت زیرنویس.

کد پارسا: A۷۲۲۵۷

☞ ارموی، صفی‌الدین

نویبائر، اکهارت

☞ ۳۴۲۵- «صفی‌الدین ارموی».

کتابشناسی هنر اسلامی

دایرةالمعارف اسلام (EI)، جلد ۸، ص ۸۰۵-۸۰۷.

کد پارسا: ۱۲۶۹۲۲

عنوان به لاتین:

Safi al-Din al-Urmawi

☞ عبدالمؤمن بن یوسف بن فاخر ارموی بغدادی از بزرگترین موسیقی‌دانان ایرانی قرن هفتم و صاحب تألیف در این زمینه است. مقاله حاضر زندگینامه هنری و آثار عمده او را شرح داده است.

☞ ارموی، صفی‌الدین

نیوبور، ای

☞ ۳۴۲۶- «صیداوی، شمس‌الدین».

دایرةالمعارف اسلام (EI)، جلد ۹، ص ۱۰۱.

کد پارسا: ۱۲۶۹۲۵

عنوان به لاتین:

AL-Saydawi Shams AL-Din

☞ موسیقی‌دان سوری در قرن نهم هجری.

☞ موسیقی‌دانان سده نهم

MADDE YAYIMLANDIKTAN SONRA GELEN BOKÜMAN

18 TEM 2008

نقاشی

تعداد منابع: ۷۶۴ اصلی و ۵۵ ارجاعی

آیت‌اللهی، حبیب‌الله (۱۳۱۳-): خلیمی، محمدحسین (میزگرد و مصاحبه‌شونده)

☞ ۳۴۳۰- «دیدگاه‌ها در قلمرو

تصویرگری»، فصلنامه هنر، پیاپی ۹، ص ۳۸-۵۵، فارسی.

محل نگهداری: بنیاد دایرةالمعارف اسلامی (تهران)

کد پارسا: A۴۲۱۵۵

☞ نقاشی در ادیان

☞ در این گفتگو، هنر نگارگری از ابعاد و زوایای گوناگون مورد بحث و پژوهش قرار گرفته است. مصاحبه‌شوندگان از پژوهندگان و استادان رشته هنرهای تجسمی دانشکده هنرهای زیبا می‌باشند. آنان آراء و نظریات خود را درباره اهمیت و اعتبار هنرهای تجسمی در اسلام بیان نموده و درباره موضوعاتی چون وجه اختلاف میان نقاشی اسلامی با نقاشی اروپایی، دیدگاه قبیهان و صاحب‌نظران در باب تصویر و نقاشی، هنر و تصویرگری از نگاه قرآن و روایات به تفصیل بحث کرده‌اند.

ابراهیم، محسن

☞ ۳۴۳۱- «تماشاگاه راز، نگاهی به

دومین نمایشگاه دوسالانه نگارگری

ایرانی-اسلامی»، فصلنامه هنر، پیاپی ۲۸،

ص ۲۷۹-۲۸۴، فارسی، مصور.

محل نگهداری: بنیاد دایرةالمعارف اسلامی (تهران)

کد پارسا: A۶۰۲۸۴

☞ نمایشگاه‌های نقاشی

مباحث عمومی

تعداد منابع: ۱۵۹ اصلی و ۲۴ ارجاعی

☞ مباحث مربوط به تاریخ نقاشی، آموزش نقاشی و اصطلاحات آن همراه مباحث شکلی نقاشی و همچنین کتابشناسی‌ها و مجموعه‌ها در این بخش آمده است.

آژند، یعقوب (۱۳۲۸-)

☞ ۳۴۲۷- «مکتب نگارگری ترکمان

(۹۲۶-۸۲۳هـ)»، هنرنامه فصلنامه تخصصی دانشگاه

هنر، پیاپی ۱۷، ص ۲۵-۲۷، فارسی، کتابخانه: ۴۷، مصور.

محل نگهداری: کتابخانه مرکز میراث فرهنگی (تهران)

کد پارسا: A۶۰۰۵۴

☞ مکاتب نقاشی؛ فنون و هنرهای ترکمانان (کلیات)

☞ در این مقاله، مکتب نگارگری ترکمان که در روزگار ترکمانان قراقویونلو و آق قویونلو شکل گرفته محل بحث و بررسی قرار گرفته است. این مکتب در حقیقت از دل مکتب‌های نگارگری پیشین مثل مکتب شیراز دوره تیموری و نیمه نخست مکتب هرات سر بر کشید و به تدریج ویژگی‌های شاخص خود را ظاهر ساخت و به خصوص در روزگار ترکمانان آق قویونلو در تبریز شکوفا شد و آثاری در خور پدید آورد که در تاریخ نگارگری ایران پایگاه ویژه‌ای دارد. مکتب

ترکمان، برآیند عناصر خاص زمانه آنها یعنی طبیعت‌گرایی، عناصر و نقش مایه‌های مذهبی برخاسته از اعتقادات ترکمانان و طرز زندگی آنها بود. در این جستار عوامل تاریخی سازنده این مکتب و ویژگی‌ها و بازمانده‌های آن از لایلای منابع موجود بررسی شده و یک جمع‌بندی نهایی نیز ارائه گشته است تا شاخصه‌ها و نتایج حاصله از این مکتب ثبت شود. مهمترین نتیجه شکوفایی این مکتب، ترکیب و تعادل آن با مکتب پسین هرات و نیز شیراز دوره تیموری و پدیداری مکتب نگارگری دوره صفوی بود.

آغداشلو، آیدین

☞ ۳۴۲۸- «دلایل و روند تأثیرپذیری

نقاشی جوامع اسلامی از هنر غرب».

سایه طویی، مجموعه مقالات همایش

نخستین دو سالانه بین‌المللی نقاشی

جهان اسلام (شماره ۳۴۹۹)، ص ۱۲-۱۸، فارسی.

کد پارسا: G۱۹۲۹۴

☞ تأثیرپذیری نقاشی

آن، جیمز

☞ ۳۴۲۹E- «هنرهای اسلامی، گالری

هایوارد»، لوریتال آرت، پیاپی ۲۲، ص ۲۰۶-۲۰۹، انگلیسی.

کد پارسا: A۷۲۱۴۴

عنوان به لاتین:

The Arts of Islam. Hayward Gallery

☞ نمایشگاه‌های نقاشی

محل نگهداری: دانشگاه هنر

کد پارسا: B۴۲۴۲۲

آموزش تذهیب؛ طراحی

مجنوب، مصطفی (میزگرد و مصاحبه‌شونده)

۳۶۹۲E- «مصاحبه با آقای مصطفی

مجنوب»، محجوبه، بیابانی، ۱۵-۱۶، انگلیسی.

محل نگهداری: پایگاه اطلاع‌رسانی سراسری اسلامی (پارسا)

کد پارسا: A۴۲۶۱۲

عنوان به لاتین:

Interview with Mr. Mustafa Majzub

تذهیب قرآن

مجرد تاکستانی، اردشیر (میزگرد و

مصاحبه‌شونده)

۳۶۹۳E- «بر آستان کهکشان

شکج‌های نمادین»: تحقیق در تذهیب

ایرانی هنوز راه نایم‌وده‌ای است، گلستان

قرآن، بیابانی، ۶۸ ص ۳۱-۳۳، فارسی.

محل نگهداری: پایگاه اطلاع‌رسانی سراسری اسلامی (پارسا)

کد پارسا: A۲۹۹۹۹

تذهیب و تشعیر

گونه‌های نقاشی

تعداد منابع: ۵۴ اصلی و ۶ ارجاعی

Nalagas

آزند، یعقوب (۱۳۲۸-)

۳۷۱۲E- «سنت دیوارنگاری در

ایران بعد از اسلام (سنده سوم تا

سنده دهم هجری)»، فصلنامه هنر، بیابانی، ۶۰

ص ۷۲-۸۷، فارسی، مصور.

کد پارسا: A۷۳۲۶۰

نقاشی دیواری

ابراهیمی، فاطمه

۳۷۱۳E- بررسی و مرمت نقاشی‌های

تصویری مذهبی رنگ و روغن بقعه

شاهزید اصفهان، مقطع کارشناسی، دانشگاه:

هنر، دانشکده پردیس اصفهان، ۱۵۶ص، فارسی، منابع:

۱۵۵-۱۵۶، استاد راهنما: حسین آقاجانی اصفهانی،

تاریخ دفاع: ۱۳۷۰.

کد پارسا: P۱۲۶۸۱

نقاشی دیواری؛ بقعه‌های اصفهان (معماری)

۱. نویسنده پس از بیان موقعیت جغرافیایی اصفهان و

بررسی معماری اسلامی ایران از نگاهی تاریخی، به

شرح مشخصات بقعه شاهزید و مطالعات تاریخی و

تطبیقی آن می‌پردازد. مروری بر هنر نقاشی در ادوار

مختلف و تاریخچه نگارگری مذهبی در ایران،

بررسی نگارگری سده‌های دوازدهم و سیزدهم ایران در

دوره قاجار و نقاشی قهوه‌خانه‌ای، معرفی نقاشی‌های

بقعه شاهزید اصفهان و کندوکاو در تصاویر آن،

فن‌شناسی اثر، و آسیب‌شناسی و عملیات مرمتی از

جمله مباحث رساله است.

اخگر، بیژن

۳۷۱۴E- تجزیه و تحلیل و نقد و

بررسی نقاشی‌های دیواری تکیه معاون

الملك کرمانشاه، مقطع کارشناسی، دانشگاه:

هنر، دانشکده هنرهای تجسمی، ۹۹ص، فارسی، منابع:

۹۹ استاد راهنما: حسینعلی ذابچی، تاریخ دفاع: ۱۳۷۳.

کد پارسا: P۱۳۷۳۴

نقاشی تکیه‌ها؛ تکیه‌های کرمانشاه (معماری)

۱. نویسنده پس از بررسی تاریخی این محل، به

بررسی گونه‌شناسی در هنر تکیه می‌پردازد. سپس

نقاشی‌های تکیه را با نقاشی‌های قهوه‌خانه‌ای

مقایسه می‌کند و پس از معرفی دوازده نمونه تصویری

از این نقاشیها به تجزیه و تحلیل آنها می‌پردازد.

اریسیان، پروین دخت

۳۷۱۵E- بررسی و تحلیل تزئینات

نقاشی خانه‌های ایران (سنده ۱۲ و ۱۳ ق

زند و قاجار) خانه حقیقی - خانه اعلم،

مقطع کارشناسی ارشد دانشگاه هنر، دانشکده هنرهای

تجسمی، ۱۳۱ص، فارسی، استاد راهنما: همایون سلیمی،

تاریخ دفاع: ۱۳۷۹.

کد پارسا: P۱۳۳۳۲

نقاشی دیواری؛ ویژگی‌های نقاشی ایرانی

۱. پژوهشی است درباره خانه‌های سنتی ایران و

چگونگی تزئین آنها و ارتباط بین نقاشی و معماری.

پژوهشگر با بررسی از تباط نقاشی و معماری در

پی شناخت و معرفی هویت ایرانی و روحیه ملی و

آداب و سنن مردم ایران است. همچنین تأثیر وقایع

سیاسی - اجتماعی و عوامل جغرافیایی بر هنر ایرانی

گوشزد شیده است. در پایان نتیجه می‌گیرد که نفوذ

هنر و تمدن بیگانه بر هنر و معماری ایران از اوایل

قرن دهم شروع شده و تأثیر چشم‌گیری بر هنر نقاشی

و نگارگری سده‌های ۱۲ و ۱۳ ق داشته است.

اسفندیاری مهر، پرویز

۳۷۱۶E- سیری در نقاشی‌های تزئینی

تکیه معاون الملك، مقطع کارشناسی، دانشگاه:

هنر، دانشکده هنرهای تجسمی، ۱۳۷ص، فارسی،

منابع: ۱۳۰ و به صورت زیرنویس، استاد راهنما: ایرج

اسکندری، تاریخ دفاع: ۱۳۷۱.

کد پارسا: P۱۲۵۷۸

نقاشی دیواری؛ معماری تکیه‌ها (معماری)

۱. تاریخچه ساختمان تکیه معاون الملك و

اهمیت نقاشی‌های آن را بیان می‌کند. نویسنده پس از

معرفی کرمانشاه از دید تاریخی و جغرافیایی، نگاهی به

تاریخ نقاشی و معماری و کاشیکاری در این منطقه

دارد سپس به بررسی پیشینه احداث این تکیه می‌پردازد و

آن را با وضعیت امروزی آن مقایسه می‌کند در ادامه نقوش

تزئینی حسینی، زینبیه، عباسیه و تکیه را بررسی و در

انتها، ضرورت نگهداری این تکیه را گوشزد می‌کند.

اسلامی، مژگان

۳۷۱۷E- بررسی تزئینات نقاشی

سه بنا از یک مقطع تاریخی «خانه

بروجردی، خانه طباطبایی، خانه عطارها»،

مقطع کارشناسی ارشد دانشگاه هنر، دانشکده هنرهای

کاربردی، ۱۷۸ص، فارسی، استاد راهنما: همایون سلیمی؛

استاد مشاور: اکبر زرگر؛ اکبر زرگر، تاریخ دفاع: ۱۳۷۷.

کد پارسا: P۱۳۳۳۰

نقاشی دیواری؛ نمونه‌های نقاشی ایرانی

۱. پژوهشگر پس از بررسی ویژگی‌های معماری و

تزئینات دوره قاجار، به معرفی خانه‌های مذکور و در

پایان مقایسه‌ای بین طرحها و تزئینات این سه بنا ارائه

کرده است. به باور نویسنده این بناها از نظر معماری

دارای ارزش زیادی هستند ولی از لحاظ تزئینات ارزش

چندانی ندارند.

اشراقی، احسان (۱۳۰۷-)

۳۷۱۸E- «نقاشی‌های کاخ چهلستون

قزوین و کاخهای دیگر صفوی از

خلال منظومه عبدی بیک شیرازی»،

هنر و مردم، بیابانی، ۱۸۲ ص ۲-۹، فارسی، مصور.

محل نگهداری: خانه مطبوعات، دفتر تبلیغات اسلامی (قم)

کد پارسا: A۵۳۴۵۵

نقاشی دیواری؛ آثار تاریخی قزوین (معماری)؛

نقاشی عصر صفویه

۱. توصیف کاخ چهلستون قزوین و دیگر

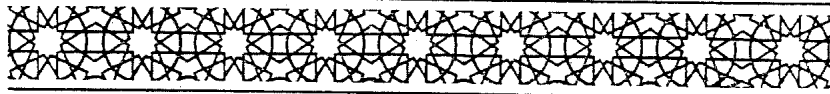
کاخهای صفوی از زبان عبدی بیک شیرازی بیان شده

است. مجموعه عمارات شاهی در قزوین شامل چند بنا.

sanat tarihi

TÜRK NAKIŞ SANATI

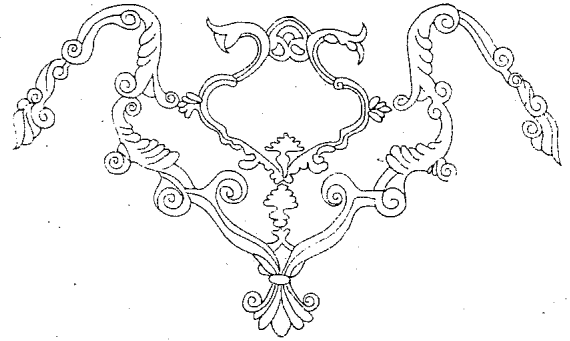
VE NAKKAŞ MOLLA KASIM

Rauf TUNCA

Deşgi / Kısap
Kütüphane de Mavcettur

cek olanların istifadelerine sunmak istediğimiz Başbakanlık Arşivinin çeşitli tasniflerinde bulunan bu belgeler, Süsleme San'atları Tarihimizin bazı noktalarını aydınlatması bakımından önemlidir. Bu belgelerle ele alınan Nakkaş Molla Kasım'ın kimliğini tam olarak belirtebilmek isterdik. Fakat, şimdiye kadar bu konuda yapılmış bulunan eski ve yeni yayınlarda san'atçının adına ve kişiliğine dair bir kayda tesadüf etmememiz bizim için talihsizlik olmuştur. Nakkaş, Kasım, Hassa Nakkaşları arasına katıldığı H. 979, M. 1571 yılında, değerini çevresine kabul ettirmiş bir san'atçı niteliğinde gözükmektedir. Bu bakımdan, onun yetişme çağında, süsleme san'atlarımıza san'at güçleri ile kişisel üsluplarının rengini ve tadını verebilen nakkaşbaşılardan Şahkulu, Kara Memi, Mehmet Çelebi, daha sonraları Nakkaşbaşı Lütfi

San'at tarihimizle ilgilenen ve ilgilenen ve hattâ kendisinin san'at alanında önemli bir rakibi olduğunu yine bu belgelerden edindiğimiz kanaate göre tahmin ettiğimiz Nakkaş Osman gibi büyük san'atçıların etkisinde kalmaması imkânsızdır. Yine bu belgelerin

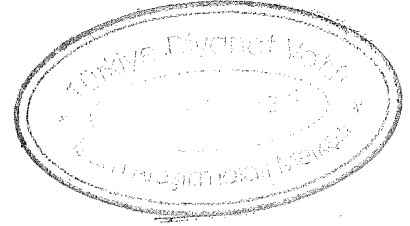
Nakkaş Molla Kasımdan bir örnek

Nakkaş Molla Kasımdan bir örnek

aracılığı ile san'at mazimize doğru kısa bir gezinti yaparken, bugüne kadar isimleri ve kimlikleri hakkında bir bilgiye sahip olmadığımız Molla Kasım devrinin Hassa Nakışhanesi san'atçılarının bazıları ile de karşılaşmış bulunuyoruz. Süsleme san'atımıza büyük emekleri geçmiş bu değerli insanları, şimdiye kadar tanımak fırsatını bulamamış meraklılara takdim etmek isteriz. İşte Nakkaş Devriş, Yenihisarlı Hasan, Pir Mehmed, Fazluullah bin Osman, İbrahim, Nakkaş Osman, Ali, Mehmed, Bosnalı Müslim, Mehmed «Kendisi Nev Müslim olarak

25 MART 1996

OSMANLI DÖNEMİNDE RESSAMLAR (NAKKAŞLAR): Sanatçı Örgütlenmesi ve Sanatçıların Sosyal Pozisyonları

Türk sanat kültürü incelendiğinde kitap süslemeciliğinin (Minyatür, tezhip ebru gibi) plâstik sanatlar içinde oldukça önemli bir yere sahip olduğu anlaşılmaktadır. Türklerin İslâmiyeti kabulünden sonra plâstik sanatlar da İslâmi kültür çerçevesinde yorum kazanmış ve bu değerler temelinde bir kimlik göstermiştir. İslâmiyetin getirdiği tasvir yasağı ile karşılaşan sanatçının yaratıcı dehası insan, hayvan, çiçek v.b. gibi varlıkları ileri derecede stilize ederek plâstik sanatlar alanında kendine bir kanal açmıştır. İşte, bu kültür dokusu içinde vücut bulan boya ve yaldızla çok ince ve ayrıntılı olarak metni süslemek veya bütünlemek üzere yapılan minyatür adı verilen kitap sahifesi boyutundaki resimler, Osmanlı döneminde resim sanatının tek türünü oluşturmaktadırlar.

Minyatüristlerin (nakkaşların) sosyal rolleri statüleri, rollerini kazanma süreçleri ve ürettikleri eserlerin sosyal fonksiyonları üzerine yapılacak bir sosyolojik analiz, dönemin resim kültürünün anlaşılmasında ve değerlendirilmesinde önemli ipuçları verecektir. Bu bağlamda, değerlendirilmesinde önemli ipuçları verecektir. Bu bağlamda, çalışmamızın amacı Osmanlı döneminde ressamın organizasyonunu incelemektir.

Daha önceki çalışmamızda Kavolis (Bkz. Ulusoy)'in ortaya koyduğu toplumsal evrim sürecinde sosyo-sanatsal sistemin geçirdiği aşamaları ve her aşamadaki merkezî eğilimleri incelemiştir. Bu çalışmada ise, amacımız kapsamında Osmanlı döneminde ressamın (nakkaşlar) özelinde genel sosyal yapı içinde sanatçı örgütlenmesinin merkezî eğilimlerini Kavolis'in bu döneme denk gelen "klâsik medeniyetler" aşaması için yaptığı genellemeler ile karşılaştırma yolunu tutacağız.

Kavolis, klâsik medeniyetler aşamasını devletin bürokratik yönetimi, ticaretin ve elit okur yazarlığının gelişmesi ile karakterize olduğunu söyleyerek bu dönemde ortaya çıkan sanat sistemine ilişkin şu genellemeleri yapmaktadır.

1. Bu evrede sistematik bir iş bölümü ile karakterize olan sanat atölyeleri gelişmiştir.

2. Loncavari sanat örgütleri gelişmiştir ve bunlar bu dönemde sanatının kendi meslek grubu içinde sosyal statü farklılaşmasını engellemektedir.

3. Bu dönemde sanatçı tam zamanlı profesyonellerdir.

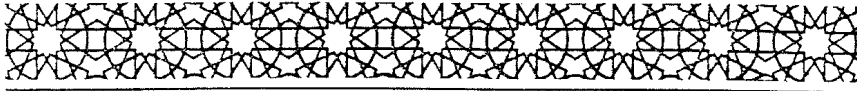
4. Bu evrede bireysel sanat atölyeleri genellikle devlet ve din kontrollüdür. Bu durumda sanatçı, bir anlamda fabrika işçisi gibidir.

Yrd.Doç.Dr. Demet ULUSOY

Hacettepe Üniversitesi,
Sosyoloji Bölümü Öğretim Üyesi.

sanat tarihi

TÜRK NAKIŞ SANATI

VE NAKKAŞ MOLLA KASIM

Rauf TUNCAY

San'at Tarihimize ilgilenen ve ilgile-
necek olanların istifadelerine sunmak istedi-
ğimiz Başbakanlık Arşivinin çeşitli tasnifle-
rinde bulunan bu belgeler, Süsleme San'at-
ları Tarihimizin bazı noktalarını aydınlat-
ması bakımından önemlidir. Bu belgelerle
ele alınan Nakkaş Molla Kasım'ın kimliğini
tam olarak belirtebilmek isterdik. Fakat,
şimdiye kadar bu konuda yazılmış bulunan
eski ve yeni yayınlarda san'atçının adına ve
kişiliğine dair bir kayda tesadüf etmememiz
bizim için talihsizlik olmuştur. Nakkaş Ka-
sım, Hassa Nakkaşları arasına katıldığı H.
979, M. 1571 yılında, değerini çevresine ka-
bul ettirmiş bir san'atçı niteliğinde gözük-
mektedir. Bu bakımdan, onun yetişme çağın-
da, süsleme san'atlarımıza san'at güçleri ile
kişisel üsluplarının rengini ve tadını verebi-
len Nakkaşbaşılardan Şahkulu, Kara Memi,
Mehmed Çelebi, daha sonraları Nakkaşbaşı
Lütfi ve hatta kendisinin san'at alanında ö-
nemli bir rakibi olduğunu yine bu belgeler-
den edindiğimiz kanaate göre tahmin ettiği-

miz Nakkaş Osman gibi büyük san'atçıların
etkisinde kalmaması imkânsızdır. Yine bu
belgelerin aracılığı ile san'at mazimize doğ-
ru kısa bir gezinti yaparken, bugüne kadar
isimleri ve kimlikleri hakkında bir bilgiye
sahip olmadığımız Molla Kasım devrinin
Hassa Nakışhanesi san'atçılarının bazıları
ile de karşılaşmış bulunuyoruz. Süsleme
san'atımıza büyük emekleri geçmiş bu de-
ğerli insanları, şimdiye kadar tanımak fır-
satını bulamamış meraklılara takdim etmek
isteriz. İşte Nakkaş Derviş, Yenihisarlı Ha-
san, Pir Mehmed, Fazlullah bin Osman, İb-
rahim, Nakkaş Osman, Ali, Mehmed, Bos-
nalı Müslim, Mehmed «kendisi Nev Müs-
lüm olarak işaret edildiğine göre bu san'atçı
mühtedir», Divane Mustafa isimlerini ta-
şıyan nakış san'atımızın bu kıymetleri, Nak-
kaş Molla Kasımla birlikte Hassa Nakışha-
nesi'nde bazan acı, bazan tatlı günler, aylar,
yıllar geçirmişlerdir. Şimdi, san'atımızın bu
çatı altında geçen hayatını belgelerin ışığı
altında izlemeye başlayabiliriz.